

ПРАГМАТИКА ІСПАНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ ТА ЇЇ ПРОСОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ

The paper deals with the specific prosodic means in Spanish folk tale and pragmatic analysis of the general characteristics of Spanish folk tales, preceded a detailed description of the tale's genre with a critical commentary. The basic principles of prosody are considered, the interaction of the components of prosody as well as their influence on the pragmatics of the utterance are analyzed.

Keywords: Spanish folk tale, prosodic cohesion of text, prosodic means, pragmatic orientation of the text, auditory and acoustic analysis.

Работа посвящена исследованию специфики функционирования просодических средств в испанской народной сказке, а также анализу общих прагматических признаков испанских народных сказок, которому предшествует подробное описание жанра сказки с критическим комментарием. Рассмотрены основные характеристики просодии, проанализировано взаимодействие ее компонентов, а также их влияние на прагматику высказывания.

Ключевые слова: испанская народная сказка, просодическая связность текста, просодические средства, прагматическая направленность текста, аудитивный анализ, акустический анализ.

Робота присвячена дослідженню специфіки функціонування просодичних засобів в іспанській народній казці, а також аналізу загальних прагматичних ознак іспанських народних казок, якому передуює докладний опис жанру казки з критичним коментарем. Розглянуто основні положення просодії, проаналізовано взаємодію компонентів просодії, а також їх вплив на прагматику висловлювання.

Ключові слова: іспанська народна казка, просодична зв'язність тексту, просодичні засоби, прагматична спрямованість тексту, аудитивний аналіз, акустичний аналіз.

Робота присвячена дослідженню прагматичної та просодичної організації іспанської народної казки, а саме експериментально-фонетичному визначенню взаємодії всіх просодичних підсистем в актуалізації прагматичної стратегії тексту.

Аналіз робіт, присвячених вивченню просодії, свідчить, що проблема взаємодії просодичних підсистем останнім часом привертає увагу науковців і є предметом розгляду багатьох лінгвістичних студій: просодія трактується як поліфункціональне лінгвальне явище, що матеріалізується у вигляді складної компонентної системи і виокремлюється серед одиниць синтаксичного рівня (А.М. Антипова, Л.П. Блохіна, Л.В. Бондарко, С.О. Бризгунова, О.В. Олександрова), а також як супрасегментна одиниця мови, яка не лише накладається на одиниці фонемного, лексичного, граматичного рівнів мови, а пронизує їх усі, додаючи їм виразності (М.О. Баршак).

У зв'язку з цим експериментально-фонетичне дослідження передбачає виявлення і визначення просодичних характеристик на рівні окремого слова, словосполучення і фрази, а також вивчення співвіднесеності цих одиниць у межах усього тексту. Такий підхід ураховує стилістичні особливості тексту,

його композиційну структуру, форму викладення сюжету тощо. Актуальним залишається комплексне вивчення текстів у площині взаємодії семантичного, прагматичного і комунікативного рівнів його будови, а також висвітлення специфіки просодичного оформлення різних за жанром текстів.

Текст народної казки неодноразово виступав об'єктом досліджень етнографів (М.І. Костомаров, П.О. Куліш, І.І. Манжура, Є.М. Мелетинський), літературознавців (О.М. Афанасьєв, А. Аарне, О.Ю. Бріцина, М.П. Драгоманов, В.Я. Пропп), педагогів (А.О. Маніченко, Л.Б. Фесюкова), філософів (К. Густав Юнг, М. Луїза фон Франц). Філологи розглядали жанрові особливості різних видів казок (А.В. Анікін, О.Д. Нефьодова, Л.В. Овчинникова), мовну картину казки (О.Ф. Лавриненко, К.П. Єсипович), висвітлювались питання інтонаційної динаміки казки (М.П. Дворжецька, Т.І. Саєнко, А.І. Скробот). Але, незважаючи на багатовекторність напрямів аналізу, є малодослідженою роль просодичної організації у реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу тексту іспанської народної казки.

Актуальність обраної теми визначається спрямуванням сучасних експериментально-фонетичних досліджень на вияв механізму взаємодії просодичних підсистем і специфіки їх реалізації. Актуальність теми підтверджується також необхідністю комплексних досліджень, присвячених визначенню інтеграції просодичних підсистем в актуалізації комунікативно-прагматичної динаміки казки, зокрема встановлення лінгвопрагматичної і просодичної моделей іспанської народної казки.

Метою дослідження є визначення просодичної організації іспанської народної казки шляхом розкриття механізму взаємодії всіх просодичних підсистем в актуалізації прагматичної стратегії тексту.

Об'єктом дослідження виступає усна реалізація іспанської народної казки.

Предметом наукової роботи є прагматика іспанської народної казки та її просодична організація.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше експериментально визначені просодичні параметри – тональні, темпоральні, динамічні й тембральні – іспанської народної казки і здійснено їх лінгвістичну інтерпретацію. *Новизною* відзначається побудова просодичної і лінгвопрагматичної моделі іспанської народної казки і виокремлено їх варіантну й інваріантну моделі актуалізації. Уперше на матеріалі іспанської народної казки висвітлено й доведено, що просодичні характеристики відбивають комунікативно-прагматичне навантаження тексту, його жанрову специфіку, формують образну систему мови казки.

Теоретичне значення роботи полягає у подальшому вивченні проблем інтонології, фоностилістики та теорії комунікації. Розроблена методика аналізу тексту казки розширює й поглиблює знання про механізм інтеграції просодичних підсистем на рівні тексту, з'ясовує експериментальним шляхом просодичну домінанту образної системи в озвучених текстах іспанської народної казки. Розкритий характер взаємодії тональної, часової, динамічної й

спектральної підсистем сприятиме подальшому експериментально-фонетичному вивченню взаємозв'язку просодії й прагматики.

Дослідження просодичної організації іспанської народної казки як загальної проблеми прагматичної актуалізації художніх текстів доповнює цілісну картину мовної системи, що відрізняється своїм яскравим національним колоритом і своєрідністю звучання. Казка як предмет дослідження потребує наукового осмислення багатьох загальнокультурних і лінгвістичних явищ, так чи інакше пов'язаних з її історією, поетикою й образністю мови. Жодне художнє явище не існує в такому складному "оточенні", у такій системі зв'язків і аналогій, як твори казкової прози. Визначення поняття "казка" пов'язане, передусім, з осмисленням закономірностей історично-фольклорного процесу, коли традиційна усна народнопоетична творчість формується в окремий жанр, а з часом відходить на другий план, поступаючись місцем творам фольклорної літератури.

Народна казка як жанр із давніх часів посідає важливе місце серед фольклорних творів усіх народів світу. Іспанські усні народні казки (*cuento áureo* – золота казка) – це невеликі за обсягом прозові оповіді усної традиції (Н.В. Мастилко). Їх розповідали на вечірках або зібраннях, у селах або містах, серед селян або поважним персонам, королям та їх оточенню; у час спекотної сієсти або біля нічного ліхтаря, на відпочинку під час подорожі. Ранні іспанські казки були схожі на анекдоти, якими пожвавлювали бесіду (Máxime Chevallier).

Для тексту казки характерні традиційність структури й композиційних елементів: зачин, кінцівка, триразове повторення дії, наявність морально-повчальної ідеї; контрастне групування дійових осіб у вигляді боротьби *добра* і *зла*; відсутність розгорнутих описів. Але сюжет казки є багатоепізодним, із драматичним розвитком подій, зосередженням дії на героєві і щасливим закінченням – перемогою *добра* над *злом*.

Таке фонетичне явище як озвучена іспанська народна казка створюється типовим розповідним тоном, розміреним темпом, а емоційно-психологічний настрій досягається поєднанням змісту й звучання, які формують живу мову казки. Аналіз *інформантами* текстів казок показав, що необхідними елементами в аспекті комунікативно-прагматичної єдності є традиційна схема будови: заголовок, вступ, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка, заключна частина, яка в багатьох казках маркується морально-повчальним фрагментом – висловлюваннями у вигляді приказок (*Y colorín colorao, por tu boca se ha escapao, Y coloín colorao, este cuento se ha acabao* / "І там був, мед-пиво пив..."; [...] *vivieron muy felices y comieron perdices* / "...рябчиків їли, ананасами заїдали") чи прислів'їв (*A veces los castillos en el aire desaparecen así* / "Фортеці на піску"; *Tiempo al tiempo* / "Усьому свій час"). *Інформантами* було відзначено, що за допомогою просодичних засобів позначається жанрова специфіка казки, віддзеркалюється емоційне наповнення її змісту, просодично оформлюються образи *добра* і *зла*, а також розкривається індивідуальна манера мовлення казкаря.

Під час аудиторського аналізу при дослідженні інформаційної структури озвучених текстів казки були виділені рематичні блоки (Р) – носії головної інформації, місце локалізації акцентних просодичних одиниць, і тематичні блоки (Т) – носії фонової інформації. Зазначено, що більшості текстів казок властиво переважне вживання тематичного блоку інформації перед рематичним блоком, оскільки це є класична схема розгортання казкового світу: *Dos amigos (Т) atravesaban un bosque (R) intrincado y salvaje (R) en el que no había vestigio alguno (R) de la civilización (R)* ("El consejo del oso"). Презентація головної інформації на початку пояснюється необхідністю заздалегідь викласти те, про що потім буде розповідатися у тематичному блоці, наприклад: *Y se cayó en la olla (R) mi ratoncito chiquito y bonito (Т)* ("La ratita presumida").

Аудиторський аналіз озвучених текстів іспанської народної казки засвідчив, що для створення найкращих умов сприйняття казки, його адекватна звукова форма забезпечується *ритмом*. За рахунок зміни ритмічної структури і за рахунок комунікативного навантаження висловлювання реалізується конкретність сприйняття змісту, оформлюється композиційно-сміслова структура тексту казки. Аудитори відмітили, що текст казки має стабільний ритмічний характер, який несе певне значення навантаження, важливе для відповідного сприймання смислової перспективи повідомлення.

Аудитори-фонетисти зауважили, що завдяки просодії утворюється сміслова структура просодичної моделі іспанської народної казки. Наприклад, просодично передаючи образ *добра і зла*, казкар може промовляти фразу у будь-якому темпі, з будь-якою гучністю, виділяючи яке завгодно слово, але пам'ятаючи про звуковий портрет образу. Можна переконатися, що в кожному випадку буде відтворено образ, оскільки не змінюються ключові параметри – мелодика й тембр. Достатньо змінити тембр і регістр голосу, як у мовленні реалізується інший образ. Така різноманітність може виявити себе навіть в одній фразі. Наприклад, фраза *¡Voy a convertirme en un rey!* ("Я стану королем!"), вимовлена маленьким левенятком і старим підступним левом, реалізується у першому випадку "світлим", "піднесеним" тембром, мелодикою у верхньому тональному регістрі; у другому – "зловісним, холодним" тембром, мелодикою у нижньому регістрі.

На підставі результатів **електроакустичного** аналізу визнано той факт, що просодичною домінантою текстів іспанської народної казки є частота основного тону (ЧОТ), зміни якої відповідають комунікативно-прагматичному навантаженню висловлювання. Експериментально було підтверджено, що найважливішою частиною синтагми є тонаема, оскільки у більшості випадків саме вона встановлює комунікативний тип висловлювання, інформує про його завершеність або незавершеність, виокремлює смислові центри. Інструментальне дослідження засвідчує, що саме в тонемі реалізуються вирішальні тональні зміни.

Тема-рематичні сегменти тексту також диференціюються в смисловій динаміці за ступенем просодичної виділеності, яку можна пояснити різницею

у функціональному навантаженні. Тональний діапазон реалізації реми складає 3–9 півтонів (далі пт). Тематичні сегменти, що доповнюють і уточнюють основний зміст, характеризуються перепадом ЧОТ в 1–3 пт.

Інтенсивність поряд з іншими компонентами не лише інтегрує висловлювання в певну смислову цілісність, але й підсилює динаміку розгортання фабульних елементів. Помічено, що більш інтенсивно вимовляється рематичний блок, у якому повідомляється невідоме, указується місце, розгортаються важливі події. У тематичному блоці, де доповнюється зміст висловлювання, інтенсивність зменшується, наприклад, *La granja*₃₈↑(T) *era de sus padres*₆₄↑(R) *que aunque no eran ricos*₄₈↑(T) *tenían*₅₇*algunas vacas*₄₆↓(R) // ("La lechera").

Аналіз **темпоральної** характеристики тексту казки показав, що темп, взаємодіючи з іншими засобами просодії, у композиційно-смислової структурі є релевантним. Варіювання темпу від уповільненого до прискореного у вступі і зав'язці (2,3–4,2 склад / сек) надає мові казки більшої виразності й емоційності. Чергування казкарем темпу повільного, помірного або прискореного в кульмінаційній частині (2,6–5,4 склад / сек) сигналізує про швидку зміну подій та їхню експресивну природу. Результати акустичного аналізу свідчать про те, що рематична частина з максимальним ступенем вираження прагматичного потенціалу відрізняється уповільненим темпом 2,5–3 склад / сек. У тематичній частині цей показник варіює між 3,25–5 відповідно.

Паузи у дослідженні розглядалися за акустичними властивостями, а також за їх роллю в мовному сигналі. Встановити функцію конкретної паузи можна лише враховуючи семантичні та фонетичні сторони висловлювання в цілому. Саме на тлі висловлювання і виявляється функція паузи. Паузальне членування в реалізаціях дикторів не завжди має регулярний характер, що надає підвищеної емоційності реалізаціям. Швидке мовлення може контрастувати також із довгими паузами. Збільшення кількості паузі укорочення синтагменичних періодів має місце зазвичай усередині емоційних висловлювань, що містять сильні почуття: жах, гнів, радість, триумф або непомірний сум тощо. Наприклад: *La cigarra*₈₀ /*empezó a vagar sin rumbo*₄₀₀ /*sin ganas de cantar*₄₈₀ /*porque apenas*₉₀ / *encontraba comida*₅₆₀ / *y padecía de hambre*// ("La cigarra y la hormiga"). Зменшення кількості пауз спостерігається в тих фразах, які мають емоційне забарвлення. Наприклад, *La cigarra*₄₀ /*continuó su concierto*₁₀₀ /*sin querer pensar en nada*₂₀ / *de lo dicho* // ("La cigarra y la hormiga").

Подовження пауз використовується як засіб залучення уваги, як підготовка слухача до важливої інформації. Наприклад, *Y sabéis*₃₈₀ / *queridos míos*₅₉₀ / *qué*₇₀₀ / *hizo*₈₀ / *él*₁₂₀ / *después...* ↑ ("La tortuga y la liebre").

Результати акустичного аналізу засвідчили, що найбільший показник паузації характеризує кульмінаційну частину і морально-повчальний фрагмент. Для цих частин характерними є також показники абсолютної і відносної тривалості пауз. Кульмінація і мораль мають широкий діапазон варіювання показників тривалості пауз.

Показники інструментального аналізу підтвердили положення, що **тембр** представляє собою комбінаторний звуковий ефект, який виникає в результаті змін у режимі роботи голосових зв'язок і специфіці розподілу енергії в тоні. Було помічено, що у фоноваріантах художнього стилю казки основу звучання складають нормативні голосні, тому фонетичний тембр виступає як супровідний інгредієнт, але при вираженні модальності й звукових портретів фонетичний тембр є ієрархічно більш високим компонентом.

Результати аналізу свідчать, що звуковий портрет образу *зла*, оформлений "скрипливим", "холодним" голосом, досягається низьким рівнем діапазонної смуги ЧОТ, збільшенням сили інтенсивності, простежується зменшення показників формант (F1 і F2). У звуковому портреті образу *добра* відбувається різке тональне підвищення, що призводить до розширення діапазону ЧОТ (10–12 пт.) і супроводжується переходом на фальцет. Інтенсивність відзначається високими показниками. Спектральна опозиція F1 характеризується більшою відкритістю ротової порожнини і централізацією показника F2. Більша закритість ротової порожнини створює фоносемантичний ефект різкості й негативності звучання всього висловлювання. Негативність звучання досягається також подовженням тривалості голосних і приголосних (0,23–0,3 сек).

Таким чином, експериментально було підтверджено, що просодична організація озвученого тексту іспанської народної казки залежить від її комунікативно-прагматичного навантаження, жанрової специфіки й бере участь у формуванні образної системи мови.

Усе зазначене вище можна зарахувати до перспективних напрямків подальшого лінгвістичного пошуку шляхів розв'язання аналізованої проблеми й більш детального вивчення усного мовлення.

Література

1. Аникин В.П. Волшебная сказка "Царевна-лягушка" / В.П. Аникин // Фольклор как искусство слова. Вып. 1. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1966. – С. 19–49.
2. Антипова А.М. Направления исследований по интонации в современной лингвистике / А. М. Антипова // Вопросы языкознания. – 1986. – № 1. – С. 122–132.
3. Афанасьев А.Н. Древо жизни. Избранные статьи / Александр Николаевич Афанасьев. – М.: Современник, 1983. – 462 с.
4. Бондарко Л.В. Основы общей фонетики / Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицкая, М.В. Гордина. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1991. – 152 с.
5. Брызгунова Е.А. Звуки и интонация русской речи / Е.А. Брызгунова. – М., 1977. – 279 с.
6. Валігура О.Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців): автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови"; 10.02.15 "Загальне мовознавство" / Ольга Романівна Валігура; Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2010. – 32 с.
7. Мاستилко Н.В. Жанрова специфіка іспанської народної казки / Наталія Володимирівна Мاستилко // Проблеми семантики слова, речення та тексту / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К.: Вид-во Київськ. держ. лінгв. ун-ту, 2001. – Вип. 6. – С. 142–146.
8. Almodóvar A.R. Los cuentos populares, o la tentativa de un texto infinito / A.R. Almodóvar. – Murcia: Universidad de Murcia, 1989. – 128 p.
9. Espinosa M. Cuentos populares españoles / M. Espinosa // Cuento folclórico y literaturas del siglo XI. – Río de Janeiro, 1967. – № 78. – P. 384–387.

References

1. *Anikin V.P.* Volshebnyaya skazka "Zarevna-liagushka" / V. P. Anikin // Folklor kak iskusstvo slova. No. 1. – M.: Mosk. University Press, 1966. – S. 19–49.
2. *Antipova A.M.* Napravlenia issledovaniy po intonaziy v sovremennoy lingvistike / A.M. Antipova // Problemy Linguistiki. – 1986. – № 1. – S. 122–132.
3. *Afanasiev A.N.* Derevo Zhizni. Izbranye ststi / Alexander Afanasyev. – M.: Sovremennik, 1983. – 462 s.
4. *Bondarko L.V.* Osnovy obschey fonetiki / L.V. Bondarko, L.A. Verbitskaya, M.V. Gordin. – SPb.: St. Petersburg, 1991. – 152 s.
5. *Bryzgunova E.A.* Zvuki y intonaziya russkoy rechi / E.A. Bryzgunova. – M., 1977. – 279 s.
6. *Valigura O.R.* Lingvokognitivni i komunikativni osnovy fonetichnoy interferentsiy (eksperimentalno-fonetichne doslidzhennya angliyskogo movlennya ukraintsiv): Author. dis. ... dr. filol. nauk: special. 02.10.04 "Germanski movy"; 10.02.15 "Zagalne Movoznavstvo" / Olga Romanivna Valigura; Kiyvsk. nat. lingv. Univ. – K., 2010. – 32 s.
7. *Mastilko N.V.* Zhanrova spetsifika ispanskoj narodnoj kazky / Nataliya Volodimirivna Mastilko // Problemy semantici slova, rechennya ta texty / vidp. red. Nina Mikolayvna Korbozerova. – K.: Kiyvsk. lingv. University, 2001. – S. 142–146.
8. *Almodóvar A.R.* Los cuentos populares, o la tentativa de un texto infinito / A.R. Almodóvar. – Murcia: Universidad de Murcia, 1989. – 128 p.
9. *Espinosa M.* Cuentos populares españoles / M. Espinosa // Cuento folclórico y literaturas del siglo XI. – Rio de Janeiro, 1967. – № 78. – P. 384–387.